

Dagmara K. Zuzek

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie

POLITYKA PAŃSTWA WOBEC WSPIERANIA DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

*STATE POLICY TO SUPPORT INNOVATIVE ACTIVITIES OF SMALL
AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN POLAND ON THE EXAMPLE
OF MALOPOLSKA PROVINCE*

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, polityka państwa, innowacyjność, polityka innowacyjności

Key words: small and medium-sized enterprises, state policy, innovation, innovation policy

Abstrakt. Celem badań było przedstawienie procesów innowacyjnych jako elementu wpływającego korzystnie na rozwój przedsiębiorstw z sektora MSP oraz sfery oddziaływania polityki państwa na procesy innowacyjne z uwzględnieniem najważniejszych celów i narzędzi. Wykorzystano wyniki badań ankietowych dotyczące wpływu państwa na procesy innowacyjne, uwarunkowań oraz perspektyw rozwoju sektora MSP na obszarach wiejskich województwa małopolskiego, przeprowadzonych w 150 przedsiębiorstwach w 2012 r.

Wstęp

Przyjęcie przez Polskę dokumentu, jakim jest strategia lizbońska, oraz coraz silniejsza konkurencja stały się istotnymi elementami poszukiwania czynników, które w znacznym stopniu będą mogły przyczynić się do poprawy funkcjonowania przedsiębiorstw na rynku UE, w tym także małych i średnich przedsiębiorstw (MSP). Dlatego coraz częściej poszukuje się rozwiązań opartych na wiedzy, gdzie jednym z głównych czynników jest innowacyjność.

Procesy innowacyjne w znacznym stopniu wpływają na rozwój danego kraju. Już od wielu lat innowacje postrzegane są bowiem jako priorytetowe źródło konkurencyjności, wzrostu gospodarczego oraz zatrudnienia. O jej roli i znaczeniu we współczesnych procesach rozwoju świadczy fakt, że aż 2/3 wzrostu gospodarczego w krajach rozwiniętych łączy się z wprowadzeniem innowacji. O wzrastającej roli innowacyjności w krajach Unii Europejskiej (UE) świadczy fakt, że w latach 2000-2006 na badania i rozwój przeznaczono 15 mld euro, podczas gdy w latach 2007-2013 było to już prawie 48 mld euro [*Program Operacyjny... 2007-2013*].

Budowa gospodarki opartej na wiedzy, sprawdza się do tworzenia korzystnych warunków dla powstania i funkcjonowania przedsiębiorstw, które swoją przewagę konkurencyjną opierają na wiedzy. Dlatego coraz częściej mówi się o polityce innowacyjnej państwa, która zależy od wzajemnych relacji pomiędzy trzema elementami [*Jasiński 2006*]:

- przemysłem, który z jednej strony zgłasza popyt na nowe rozwiązania naukowo-techniczne, z drugiej – sam oferuje innym producentom i konsumentom innowacje techniczne,
- nauką, która oferuje nowe rozwiązania naukowo-techniczne będące wynikiem własnych lub zleconych prac badawczo-rozwojowych,
- rządem, który pełni rolę regulatora w relacji do nauki i przemysłu.

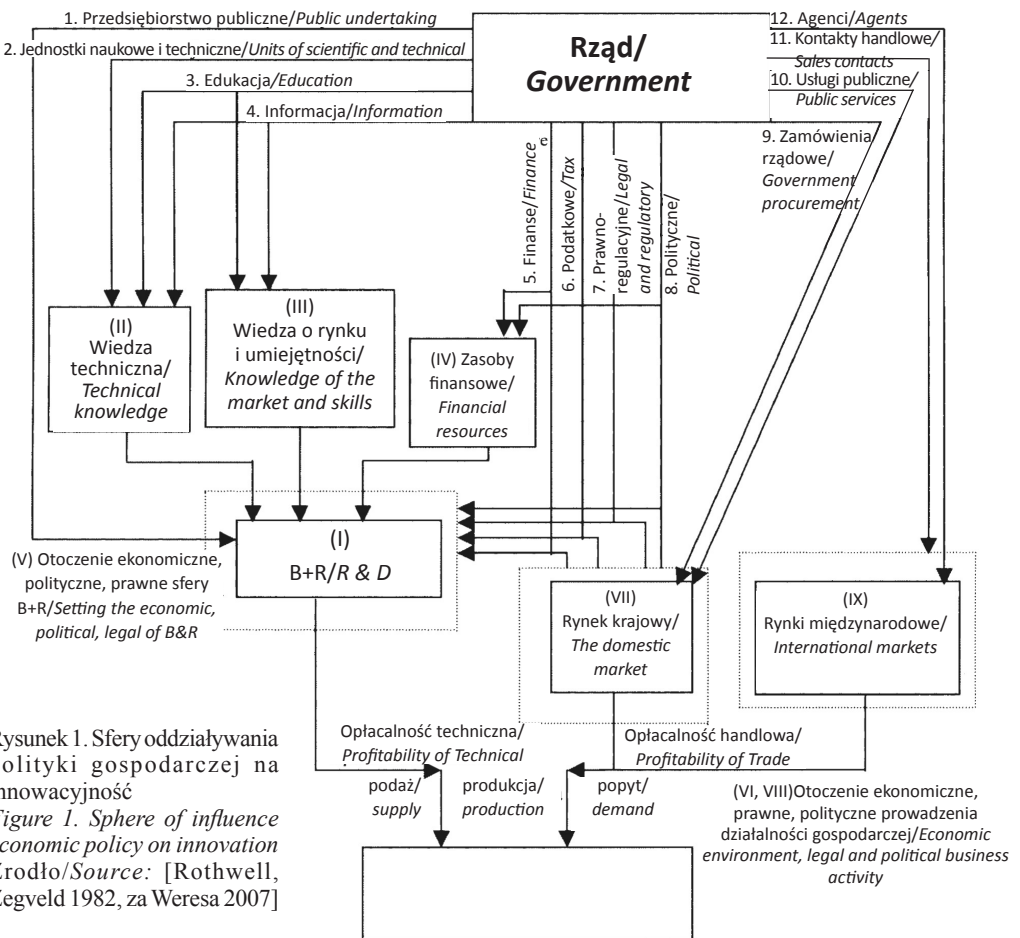
Celem badań było przedstawienie procesów innowacyjnych jako elementu wpływającego korzystnie na rozwój przedsiębiorstw z sektora MSP oraz sfery oddziaływania polityki państwa na procesy innowacyjne z uwzględnieniem najważniejszych celów i narzędzi. Wykorzystano wyniki badań ankietowych dotyczące wpływu państwa na procesy innowacyjne, uwarunkowań oraz perspektyw rozwoju sektora MSP na obszarach wiejskich województwa małopolskiego, przeprowadzonych w 2012 r. W badaniu uczestniczyło 150 losowo, a następnie celowo dobranych przedsiębiorców działających na terenach wiejskich tego województwa.

Polityka rządu w zakresie procesów innowacyjnych

Głównym celem polityki innowacyjnej państwa jest rozwój systemu, który promuje innowacje dla zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw, co w znacznym stopniu przełożyć się może na podniesienie poziomu życia mieszkańców, zacieśnieniu powiązań pomiędzy elementami systemu innowacji (nauką, techniką, rynkiem, administracją rządową i samorządową czy organizacjami pozarządowymi itp.).

W wyniku szybko rosnącej konkurencji na rynku następuje nie tylko wzrost, ale i zmiana zainteresowania państwa w podejściu do procesów tworzenia i praktycznego wykorzystania wiedzy z zakresu innowacji. Zmienił się również sposób podejścia do polityki innowacyjnej, w której przez długi czas dominował tzn. „model liniowy” Schumpeter’a. Wyodrębnia on 4 fazy procesu innowacyjnego: badania podstawowe – badania stosowane – prace rozwojowe – produkcja. Obecnie, coraz częściej stosuje się nieliniowy model, w którym o kierunkach rozwoju procesu innowacyjnego decyduje popyt na innowacje.

W polityce innowacyjnej elementy podażowe i popytowe wzajemnie na siebie oddziałują. Wzrost czy zmiana popytu na określone rozwiązania, ze strony praktyki motywuje ośrodki badawcze do poszukiwania i kreowania nowych innowacji, z drugiej strony – o działalności innowacyjnej decyduje też strona podażowa – zdolność technologiczna gospodarki. Polityka

Rysunek 1. Sfery oddziaływania polityki gospodarczej na innowacyjność
 Figure 1. Sphere of influence economic policy on innovation
 Źródło/Source: [Rothwell, Zegveld 1982, za Weresa 2007]

rządu w dziedzinie innowacji może odnosić się zarówno do podażowej jak i popytowej strony procesów innowacyjnych (rys. 1). Oddziaływanie od strony podażowej może odbywać się poprzez bezpośrednie uczestnictwo państwa, przez prowadzenie działalności B+R (obszar I) lub partycypację w nakładach na innowacje (obszary: II, III i IV) albo pośrednio przez oddziaływanie na otoczenie działalności innowacyjnej (ekonomiczne, polityczne, prawne – obszar V). Natomiast od strony popytowej działalność innowacyjna rządu może polegać na bezpośrednim (obszar VI) lub pośrednim (obszar VII) kształtowaniu rynków krajowych, jak i zagranicznych (obszar VIII). Rząd może działać także jako sprzedawca krajowych towarów (obszar IX) [Ciok 2013].

Polityka innowacyjna państwa może być realizowana w 3 zakresach i może mieć charakter [Ciok 2013]:

- regulacyjny, najczęściej realizowany, gdzie państwo przez akty prawne wpływa na tę politykę,
- wspierający, gdzie państwo pośrednio oddziałuje na podmioty prowadzące działalność innowacyjną (wsparcie finansowe, popieranie projektowe, dofinansowanie kosztów funkcjonowania jednostek badawczych i in.),
- partycypacyjny, gdzie państwo uczestniczy bezpośrednio finansując w części lub całości kosztów badań, wdrożeń lub przez zamówienia publiczne.

Realizacja polityki innowacyjnej państwa wymaga zastosowania odpowiedniego zestawu narzędzi. Do najczęściej wykorzystywanych należą instrumenty [Dobrowolska-Kaniewska 2008]:

- prawne (odpowiednie ustawodawstwo, kontrola monopoli, ochrona własności intelektualnej,
- finansowe – granty, dotacje, pożyczki, kredyty, gwarancje i poręczenia,
- instytucjonalne (organizacyjne) – instytucje świadczące usługi z zakresu szkoleń, doradztwa, transferu technologii, nawiązywania kontaktów, udzielania informacji, biblioteki i in.,
- infrastrukturalne – parki technologiczne, inkubatory przedsiębiorczości, centra innowacji i transferu technologii, sieć pomocy technicznej dla MSP,
- strukturalne – kształcenie na różnych poziomach, programy badawcze krajowe i międzynarodowe,
- handlowe – umowy handlowe, cła, subsydia eksportowe, kontyngenty.

Aktywność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce

Punktem wyjścia dla innowacji jest określona koncepcja teoretyczna czy idea. W literaturze przedmiotu możemy spotkać wiele różnych definicji innowacji. Według Allen: „innowacją jest wprowadzenie do szerokiego użytku nowych produktów, procesów lub sposobów postępowania” [za: Jasiński 1992]. Natomiast Pietrański innowacji upatruje w „zmianach celowo wprowadzonych przez człowieka lub zaprojektowanych układów cybernetycznych, które polegają na zastępowaniu dotychczasowych stanów rzeczy innymi, ocenianymi dodatnio w świetle określonych kryteriów i składającymi się w sumie na postęp” [za: Jasiński 1992].

Obecnie pod pojęciem innowacji rozumie się pewien kompleks procesów i zjawisk obejmujących nie tylko powstawanie i wdrażanie innowacji, ale także jej efektywność ekonomiczno-społeczną. Drucker [1992] uważa, że innowacje to specyficzne narzędzie w ręku przedsiębiorcy, które ze zmiany czyni okazję do świadczenia nowych usług lub podjęcia nowej działalności gospodarczej. Postrzega on innowacje bardziej jako pojęcie ekonomiczne lub społeczne niż o charakterze technicznym, które oznacza zmianę wartości i zaspokojenia konsumenta przez wykorzystanie określonych zasobów. Freeman uważa, że innowacja ma miejsce dopiero po pierwszym handlowym wprowadzeniu nowego produktu lub zastosowaniu danego procesu, urządzenia lub systemu [Jasiński 1992]. Pajestka podziela ten pogląd i twierdzi, iż „nie ma znaczenia, że produkty czy technologie znane są gdzie indziej; dla danego społeczeństwa, które ich wcześniej nie znało, są one bez wątpienia innowacjami [...] dla analizy procesów rozwojowych bardziej słuszne jest takie rozumienie pojęcia «innowacje», w którym innowacją jest nie tylko to, co jest absolutną nowością w skali światowej, ale to co jest nowością dla danego społeczeństwa” [za: Jasiński 1992].

Nieco inaczej do pojęcia innowacji podchodzi Altshuller, który szczególnie podkreśla związek innowacji z kreatywnością. Uważa on, że kreatywność to zjawisko złożone, zbiór pewnych

umiejętności pozwalających na inne postrzeganie świata, tworzenie nowych idei, umiejętność syntezy i wyrażania wiedzy, odmienne sposoby organizowania. Innymi słowy, są to pewne procesy twórcze możliwe do nauczenia i systematycznego wprowadzania [za: Repetowski 2008]. Według Marciniaka [1997] innowacja to twórcze zmiany w systemie społecznym, w strukturze gospodarczej, w technice oraz w przyrodzie. Tak więc w najbardziej ogólnym podziale innowacji wyróżnia się następujące jej rodzaje:

- antropocentryczne – dotyczące różnych przejawów życia jednostek ludzkich,
- społeczne – dotyczące organizacji stosunków międzyludzkich,
- biotyczne – w zakresie przyrody,
- techniczne – dotyczące zmian w technice i technologii.

Poza wcześniej wymienionymi poglądami możemy również dokonać klasyfikacji uwarunkowań aktywności innowacyjnej w przedsiębiorstwach. Według Kłopotek [2002], na możliwość, sposób i rodzaj prowadzenia działalności innowacyjnej w dużym stopniu wpływa otoczenie. Istotne są zatem relacje otoczenia makro- i mikroekonomicznego z zasobami firmy (tab. 1).

Inna klasyfikacja dzieli czynniki na [Działalność innowacyjna... 2006]:

- ekonomiczne – wysokie koszty innowacji, wysokie ryzyko ekonomiczne i trudności związane ze znalezieniem właściwych źródeł finansowania;

Tabela 1. Klasyfikacja czynników innowacyjności przedsiębiorstw
Table 1. Classification of the factors of innovation of enterprises

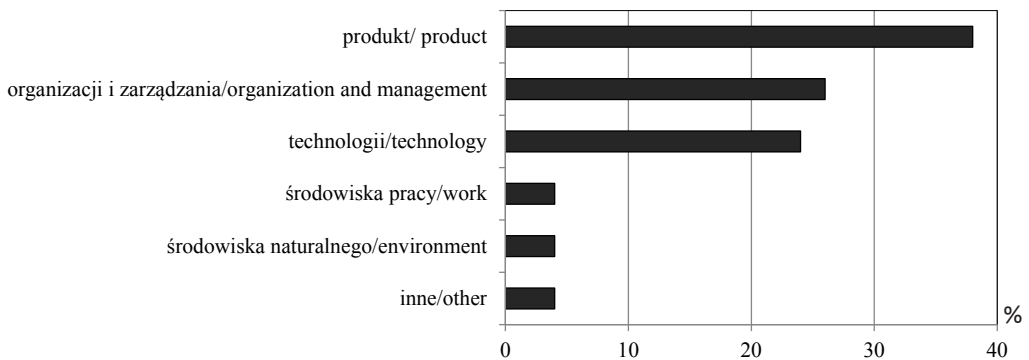
Czynnik/Factor	Znaczenie/Meaning	Uwagi/Note
Zasób wiedzy naukowej i technicznej, potencjał badawczo-rozwojowy/ <i>Knowledge of scientific and technical research and development potential</i>	Określa podstawy działalności innowacyjnej, stanowi ważne źródło innowacji/ <i>Specifies the base of innovative activities, is an important source of innovation</i>	Badania naukowe decydują o zasobach tej wiedzy/ <i>Research to decide on the resources of this knowledge</i>
Strategia rozwoju nauki i techniki, polityka innowacyjna/ <i>Strategy for the development of science and technology policy innovative</i>	Wytycza kierunki tego rozwoju, decyduje o wysokości nakładów na B+R, o systemie kształcenia/ <i>Sets out the directions of the development, determines the amount of expenditures on R & D system education</i>	Strategia ta podporządkowana jest realizacji celów społeczno-gospodarczych/ <i>This strategy subordinate the achievement of the objectives socio-economic</i>
Stadium rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju, struktura gospodarki/ <i>Stage of socio-economic development of the country, structure of the economy</i>	Warunkuje ogólny kształt mechanizmu innowacyjnego i stopień uzależnienia danej gospodarki od importu myśli technicznej/ <i>Determines the overall shape innovative mechanism and the degree of dependence of the economy on imports of thought technical</i>	Decyduje o roli państwa w kształtowaniu mechanizmu innowacyjnego/ <i>Determines the role of the state in the formation mechanism of innovative</i>
System funkcjonowania gospodarki/ <i>The functioning economy</i>	Decyduje o konkretnym obliczu mechanizmu innowacyjnego, o jego efektywności/ <i>Decide on a specific face innovative mechanism, of its effectiveness</i>	Ważną rolę w kreowaniu tego mechanizmu odgrywa charakter rynku/ <i>An important role in the creation of this mechanism plays a character market</i>
Czynniki socjo-psychologiczne i kulturowe/ <i>Socio-psychological factors and cultural</i>	Zawierają ważne motywy działalności innowacyjnej (ambicjonalne, prestiżowe)/ <i>Contain important themes innovative activity (prestige, prestige)</i>	Uwidaczniają niebezpieczeństwo asymetrii między szybkim rozwojem techniki a procesami adaptacyjnymi w sferze psychiki i kultury człowieka/ <i>Highlight the danger asymmetry between rapid development of techniques and processes adaptive in the field human psyche and culture</i>

Źródło/Source: [Mesthene 1970, za Kłopotek 2002]

- wewnętrzne – stan zasobów przedsiębiorstwa i jego umiejętności, a zwłaszcza poziom i kwalifikacje kadr, „sztywność” organizacyjna, brak informacji na temat rynków i technologii;
- pozostałe – uregulowania prawne, normy, przepisy, procedury, brak reakcji klientów na nowe produkty.

Za największy przejaw innowacyjności w badanych przedsiębiorstwach uznawane jest doskonalenie produktu, elementu mającego zasadniczo największy wpływ na przyniesienie dochodu firmie, a więc będącego czynnikiem warunkującym w największym stopniu sens jego istnienia (rys. 2).

Często spotykane w badanych firmach są innowacje technologiczne (24%). Największe innowacje dotyczą także doskonalenia w obszarze organizacji i zarządzania (26%). Pokazuje to, że dynamicznie rozwijające się nauki o zarządzaniu, zmiany sposobu myślenia strategicznego oraz wartości, dzięki którym organizacja jest lepiej postrzegana przez otoczenie, są coraz bardziej istotnymi elementami dla przedsiębiorstw, które chcą być konkurencyjne. Wizerunek polskiej firmy postrzeganej jako bardzo zorganizowanej oraz skoordynowanej naruszony jest przez niskie zainteresowanie jej kierownictwa tworzeniem odpowiedniego środowiska pracy oraz ochrony środowiska naturalnego (po 4%).

Rysunek 2. Najczęstsze przejawy działań innowacyjnych w badanych przedsiębiorstwach
 Figure 2. The most common manifestations of innovation activities in the surveyed enterprises

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Słaby poziom innowacji w tym ostatnim może wynikać z kilku istotnych czynników [Zuzek, Mejszelis 2011]:

- brak odpowiedniego propagowania idei ochrony środowiska,
- brak znaczącego zainteresowania społecznego tą dziedziną,
- brak świadomości długofalowych skutków destrukcji środowiska naturalnego,
- nieodpowiednio prowadzona polityka państwa,
- brak doświadczenia w tej dziedzinie,
- nieznanostwo możliwości alternatywnego wykorzystania źródeł energii.

W obecnych czasach w Polsce prowadzenie firmy w tak silnym otoczeniu konkurencyjnym jest bardzo trudne. Nawet najdrobniejszy błąd może skończyć się np. utratą istniejącej wielkości zasobów i ogromnymi kosztami. Polskie przedsiębiorstwa powinny mieć możliwość dokonywania szybkich zmian wewnątrzorganizacyjnych. Elastyczne dopasowanie się systemu takiego jak przedsiębiorstwo do zmieniających się warunków zarządzania pozwala na szybką adaptację struktury organizacyjnej do ciągle przeobrażającego się środowiska, umożliwiając jednocześnie wdrażanie innowacji w tym obszarze [Zuzek, Mejszelis 2011] (tab. 2). Znajduje to także odzwierciedlenie w przeprowadzonych analizach. Najwięcej, bo prawie 40% badanych przedsiębiorców, wprowadza innowacje w zakresie zwiększenia asortymentu produktów i usług. Nie mniej istotne były możliwości otwarcia na nowe rynki zbytu i zwiększenie tego udziału na dotychczasowym rynku.

Tabela 2. Wprowadzone innowacje w badanych MSP

Tabela 2. *These innovations in the surveyed SME*

Wyszczególnienie/Specification	% respondentów/respondents
Zwiększenie asortymentu produktów (usług)/Increasing the range of products (services)	39,8
Otwarcie nowych rynków lub zwiększenie udziału na dotychczasowych rynkach/ Opening new markets or increasing the share of existing markets	21,8
Zwiększenie elastyczności produkcji/Increased production flexibility	16,7
Poprawę jakości produktów (usług)/Improving the quality of products (services)	14,9
Zwiększenie sprzedaży produktów (usług) firmy/Increase sales of products (services) company	11,9
Zmniejszenie szkodliwości dla środowiska oraz poprawa bezpieczeństwa i higieny pracy/Less harmful to the environment and to improve health and safety	8,0
Obniżkę kosztów pracy (osobowych) na jednostkę produktu/Reduction of labor costs (personal) per unit of product	5,6
Obniżkę materiałochłonności i energochłonności na jednostkę produktu/Reduction of material-and energy per unit of product	5,4
Zwiększenie zdolności produkcyjnych/Increase production capacity	4,2
Wypełnienie przepisów, norm lub standardów/Fulfillment of regulations, standards or standards	2,9

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Zastanawiające jest, że tylko 8% respondentów chciało wdrażać innowacje w celu zmniejszenia szkodliwości dla środowiska lub poprawy bezpieczeństwa pracy, mimo że większość badanych przedsiębiorstw chciało wdrażać ideę zrównoważonej produkcji.

Podsumowanie

Jednym z najważniejszych czynników poprawy konkurencyjności polskiej gospodarki jest innowacyjność. Stała się ona niezbędnym elementem dla zwiększenia tempa rozwoju gospodarki, przez co zmniejsza się dystans dzielący Polskę od innych państw europejskich. Dlatego niezbędna staje się ingerencja państwa, którego zadaniem jest przede wszystkim stwarzać korzystne warunki dla rozwoju innowacyjności, tj. prowadzić odpowiednią politykę innowacyjną. Jej realizacja powinna z jednej strony prowadzić do coraz bardziej efektywnego krajowego systemu innowacyjnego, z drugiej do zmiany jego charakteru polegającego na coraz większej roli regionalnych systemów innowacji. Najczęstszym przejawem działań innowacyjnych w badanych przedsiębiorstwach są innowacje z zakresu produkcji, organizacji i zarządzania oraz technologii. Około 40% respondentów stosuje innowacje w celu zwiększenia asortymentu produktów i usług, a 15% wprowadza je dla poprawy jakości oferowanych przez siebie towarów. Tylko 8% przedsiębiorców wprowadza innowacje w celu zmniejszenia szkodliwości produkcji dla środowiska.

W celu poprawy innowacyjności polskiej gospodarki należy podjąć działania zmierzające do:

- zwiększania potencjału badawczo-rozwojowego w przedsiębiorstwach,
- promocji innowacyjnych rozwiązań, technologii, produktów,
- motywowania przedsiębiorstw w kierunku wprowadzania bardziej innowacyjnych form produkcji, organizacji, świadczenia usług.
- tworzenia dobrego klimatu dla innowacji, dla efektywnych relacji pomiędzy ogniwami systemu innowacji,
- określenia strategicznych obszarów i celów gospodarki innowacyjnej,
- zwiększania sprawności wdrażania innowacji w gospodarce (doradztwo, wsparcie prawne, ulgi podatkowe,
- zwiększenia popytu na innowacje.

Literatura

- Ciok S. 2013: *Polityka rządu wobec wspierania działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej strona internetowa*, dawg.pl/files/file/ksiazka6.pdf, dostęp 27.12.2013.
- Dobrowolska-Kaniewska H. 2008: *Potencjał innowacyjny i jego wykorzystanie w wybranych sektorach gospodarki Dolnego Śląska*, maszynopis pracy doktorskiej w Zakładzie Zagospodarowania Przestrzennego, Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Drucker P.F. 1992: *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, PWE, Warszawa.
- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 1998-2000*. 2002: [w:] *Zarys strategii rozwoju przemysłu*, W. Janasz (red.), Difin, Warszawa.
- Jasiński A. 1992: *Przedsiębiorstwo innowacyjne na rynku*, Warszawa.
- Jasiński A.H. 2006: *Innowacje i transfer techniki w procesie transformacji*, Difin, Warszawa.
- Kłopotek A. 2002: *Polityka proinnowacyjna jako warunek wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw*, Materiały i Prace Instytutu Funkcjonowania Gospodarki Narodowej, t. LXXXIII. Konkurencyjność – Marketing – Informacja, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Marciniak S. 1997: *Innowacje i rozwój gospodarczy*, Warszawa.
- Mesthene E.G. 1970: *Technological Change. Its Impact on Man and Society*, New York, [w:] A. Pomykański (red.), *Zarządzanie innowacjami*, 2001, PWN, Warszawa-Łódź.
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, [www.mir.gov.pl/...europejskie_2007_2013/.../31e1619ff8f64e2491b6ff], data dostępu 20.12.2013 r.
- Reprtownski R. 2008: *Rola innowacji w funkcjonowaniu przedsiębiorstw przemysłowych*, Prace Komisji Geografii Przemysłu, nr 10, Warszawa-Kraków.
- Rothwell R., Zegveld W. 1982: *Industrial Innovation and Public Policy*, London, Pinter Publishers Ltd.
- Weresa M. 2007: *Ewolucja polityki naukowo-technicznej i innowacyjnej w Niemczech w kontekście integracji*, Instytut Gospodarki Światowej, Warszawa.
- Zuzek D., Mejszelis M. 2011: *Rola innowacyjności w budowaniu pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa*, Roczn. Nauk. SERIA, t. XIII, z. 8, Kraków.

Summary

The paper presents some aspects related to the development of small businesses in rural areas, with particular emphasis on barriers to their operation and development. In addition to the barriers that apply to all companies, firms located in rural areas are forced to overcome specific barriers specific to rural areas. Presents the results of empirical research on development issues, conducted in 2012, in the small and medium enterprises engaged in economic activities in rural areas in Malopolska.

Adres do korespondencji
dr Dagmara K. Zuzek
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
Zakład Ekonomii i Polityki Gospodarczej
Al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków
tel. (12) 662 43 53
e-mail: d.zuzek@ur.krakow.pl